

Сурков О. О., к.військ.н.¹ (ORCID: 0000-0002-8189-0484);
Сафронов О. В., д.т.н., професор¹ (ORCID: 0000-0001-7420-0062);
Семененко В. М. к.т.н., с.н.с.¹ (ORCID: 0000-0001-5774-0868);
Буняк О. В.²

¹ – Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

² – Департамент воєнної політики, стратегічного планування та міжнародного співробітництва Міністерства оборони України, Київ

Аналіз, упорядкування та вдосконалення термінології щодо будівництва та розвитку Збройних Сил України

Резюме. У статті проаналізовано сутність деяких ключових термінів щодо будівництва та розвитку Збройних Сил України, використовуваних у нормативно-правових актах України і армій держав-членів НАТО, зокрема, у дослідженнях проблем стратегічного планування розвитку Збройних Сил України. Надано пропозиції щодо їх використання у відповідних нормативно-правових актах України.

Ключові слова: терміни, стратегічне планування, оборонне планування, місія, візія, цінності, пріоритети, цілі, завдання, заходи, результативні (індикативні) показники, розвиток збройних сил.

Постановка проблеми. Проблема однозначного тлумачення ключових термінів залишається актуальною, оскільки вільне тлумачення ключових термінів під час наукових досліджень і розроблення нормативно-правових актів може привести до негативних наслідків.

Крім того, проблема однозначного тлумачення і використання ключових термінів зумовлена необхідністю уточнення, вдосконалення та внесення змін до військової термінології відповідно до норм і стандартів НАТО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У словнику [1] наведено тлумачення сутності таких понять, як “термінологія” і “термін”. Термінологію розуміють як систему термінів якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя. “Термін” означає слово (або словосполучення), що є точним визначенням певного поняття будь-якої спеціальної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя.

Тлумаченню сутності деяких термінів щодо будівництва та розвитку Збройних Сил України присвячено публікації [2–5].

Так, у статті [2] висвітлено результати підходу до визначення сутності термінів “спроможність”, “можливість”, “здатність” для їх уніфікації та розмежування за кількісними і якісними ознаками. Звернено увагу фахівців на необхідність уточнення сутності термінів “основне призначення”, “місія”, “функція”, “мета”, “цілі”, “завдання”, “етап” для їх унормування та вживання в нормативно-правових актах щодо будівництва та розвитку Збройних Сил України.

Автори статті [3] вважають, що не усвідомивши та не гармонізувавши в Україні наявну військову термінологію, що прийнята в арміях держав-членів НАТО, допускатимуться певні неточності та недоречності, що призводитиме до істотних помилок під час розроблення методологічних основ підготовки і застосування сил оборони, наближення їх до принципів і стандартів НАТО, так само до втрати логічної послідовності в реалізації запланованих заходів оборонної реформи в Україні.

У праці [4] розглянуто термін “воєнна політика”, місце та роль воєнної політики у загальній системі політики та проаналізовано термін “військова політика”. Визначено, що армія є предметом постійної турботи “воєнної політики”, тому в нормативно-правових актах із питань будівництва та розвитку Збройних Сил України правильніше вживати термін “воєнна політика”.

У статті [5] розглянуто особливості та перспективи впровадження оборонного планування на основі спроможностей, виокремлено і наведено сутність термінів: “спроможність (оперативна, бойова, спеціальна)”; “базові компоненти (складові) спроможностей”; “планування на основі спроможностей”. Так, для забезпечення єдиного розуміння термінології та аббревіатур, *що мають бути сумісними* з відповідними формалізованими документами НАТО, автори підсумували, що основні зусилля необхідно зосередити, насамперед, на визначенні понятійно-категорійного апарату у *військових стандартах та у нормативно-правових актах*

з питань будівництва та розвитку Збройних Сил України.

Зауважимо також, що у формалізованих документах армій держав-членів НАТО [6-7] вжиті такі терміни: “Місія – *Mission*”, “Візія – *Visio*”, “Цінності – *Values*”, “Пріоритети – *Priorities*”, “Цілі – *Goals*” та інші, які потребують внесення змін до військової термінології, яку застосовують в Україні.

Аналіз наведених публікацій, інших джерел [8-16] та отриманих результатів під час дослідження проблем стратегічного планування розвитку Збройних Сил України свідчить, що використання термінів і визначень у нормативно-правових актах України щодо будівництва та розвитку Збройних Сил та військової термінології відповідно до норм і стандартів НАТО, залишається актуальною науковою та прикладною проблемою.

Мета статті. Аналіз ключових термінів щодо будівництва та розвитку Збройних Сил, для упорядкування, уточнення їх визначень і втілення в майбутні нормативно-правові акти України.

Викладення основного матеріалу. Аналіз почнемо із розгляду основних термінів, які використовуються в нормативно-правових актах щодо будівництва та розвитку Збройних Сил України.

До цих нормативно-правових актів, у яких, доцільно розглянути ієрархію та визначення деяких ключових термінів, належать:

Стратегія національної безпеки України;
Воєнна доктрина України (Стратегія
воєнної безпеки України);

Стратегічний оборонний бюлетень
України.

Згідно із Законом України [1], Стратегія національної безпеки України є основою для підготовки всіх інших документів щодо планування у сферах національної безпеки і оборони. Відповідно до Стратегії національної безпеки України проводиться оборонний огляд Міністерством оборони України. Стратегія воєнної безпеки України розробляється після затвердження Стратегії національної безпеки України та за результатами оборонного огляду. Стратегічний оборонний бюлетень України розробляється після затвердження Стратегії воєнної безпеки України та за результатами оборонного огляду. Це свідчить про чітку ієрархію цих нормативно-правових актів, послідовність їх розроблення, взаємозв'язок між собою та оборонним оглядом.

Під час розроблення цих документів у Міністерстві оборони України використовують євроатлантичні підходи і досвід армій держав-членів НАТО стосовно єдиного порядку і методики відпрацювання стратегічних документів, визначення їх методологічних, правових і організаційних основ та понятійного апарату [11].

Зауважимо, що у цих нормативно-правових актах використовуються такі типові ключові терміни, як “пріоритети”, “цілі”, “напрями”, “завдання”, “шляхи досягнення цілей” тощо, які потребують систематизації, конкретизації та однозначного тлумачення їх сутності під час розроблення методологічних основ стратегічного планування розвитку Збройних Сил України на основі спроможностей.

Так, у Стратегії національної безпеки України визначаються [8]:

“*пріоритети*” національних інтересів України та забезпечення національної безпеки;
“*цілі*”, основні напрями державної політики у сфері національної безпеки;
напрями та “завдання” реформування й розвитку сектору безпеки і оборони.

У Стратегії воєнної безпеки України визначаються “*цілі*”, “*пріоритети*”, “*завдання*” і “*шляхи досягнення цілей*” державної політики у військовій сфері, сферах оборони і військового будівництва [8].

У діючому Стратегічному оборонному бюлетені України [11] використані такі ключові терміни: “*мета*”, “*цілі*”, “*очікуваний результат*”, “*шляхи досягнення цілей*”, “*завдання*”, “*результативні (індикативні) показники*” та інші.

Багато стратегічних документів армій держав-членів НАТО включають у себе терміни “*місія*”, “*візія*”, “*цінності*”, “*пріоритети*”, “*цілі*” та “*завдання*” даної організації або посилання на них. Вони визначені також в стратегічних документах видів і родів військ (сил) США.

Формулювання цих формальних тверджень часто є першим кроком у процесі розроблення стратегії. Вони в стислий спосіб пояснюють прагнення організації, допомагають організації зосередитись на тому, що дійсно важливо та є основою для визначення інших аспектів стратегії.

Для розроблення цих формальних тверджень використовуються такі аналітичні методи: “SWOT-аналіз”; деривативний аналіз законів та нормативних актів; аналіз трьох питань (Що ми робимо? Як ми це робимо? Для

кого ми це робимо?); мозковий штурм; метод ниток (потоків) та інші.

Твердження “Місія – *Mission*” відповідає на питання: “Чому існує моя організація?”. Розробляється таким чином, щоб передати відчуття того, чому або для чого існує організація, як для членів організації, так і для *зовнішньої спільноти*. Місія за суттю є призначенням організації.

Наприклад, місія: Військово-морські сили США будуть набирати, навчати, забезпечувати та організовувати готові до бою Військово-морські сили, щоб перемагати в конфліктах і війнах підтримуючи безпеку та стримування завдяки постійній передовій присутності [7].

Для Збройних Сил України та інших складових сил оборони місією може бути, *наприклад* – обороняти Україну, захищати її суверенітет, територіальну цілісність, демократичний конституційний лад та інші національні інтереси від реальних і потенційних загроз.

Твердження “Візія – *Vision*” відповідає на питання: “Куди прямує моя організація, як я це бачу?”. Розробляється на 5–10 років, і спрямоване на те, щоб надихати і давати керівництво членам організації, а не стороннім.

Наприклад, візія ВМС США: “Ми є інтегрованими Військово-морськими силами, які забезпечать морське домінування для нашої нації. Щоб досягти цього у світлі поточних і нових викликів, ми маємо відновити своє почуття невідкладності та швидкості виконання в усій організації. Наші основні цінності та підзвітність на індивідуальному і організаційному рівнях визначатимуть нашу культуру і спрямовуватимуть наші дії” [7].

Для Збройних Сил України та інших складових сил оборони візією може бути таке твердження – “Ми об’єдналися, щоб діяти в інтересах людей, суспільства та держави. Ми станемо спроможнішими і досконалішими, щоб протистояти поточним та майбутнім викликам і загрозам, виконати наше призначення та досягти перемоги”.

Основні “Цінності – *Values*” є незмінними засадничими і фундаментальними переконаннями і принципами, які керують тим, як члени в організації веститимуть справи. Вони створюють спільну ідентичність, орієнтовану на місію; мотивують, як члени в організації взаємодіють один з одним; диктують поведінку і можуть допомогти членами організації зрозуміти різницю між правильним і неправильним; допомагають організаціям визначити, чи вони знаходяться на правильному шляху та виконують свої цілі, створюючи стійке керівництво.

Наприклад, цінностями Військово-морських сил США є:

“честь” – я відповідаю за свою професійну та особисту поведінку. Я буду пам’ятати про те, що служити своїм співгромадянам американцям – це привілей;

“відвага” – дає мені моральну і розумову силу робити те, що правильно, з упевненістю і рішучістю, навіть перед обличчям спокуси або негараздів;

“посвяченість” – повсякденний обов’язок кожного чоловіка і жінки в Міністерстві ВМС – об’єднатися в команду для поліпшення якості нашої роботи, наших людей і себе [7].

Для Збройних Сил України та інших складових сил оборони цінностями можуть бути:

“захист” – вірність Українському народові, віддано, мужньо, вміло і непохитно захищати державу, не шкодуючи свого життя;

“спроможність” – з відповідальністю підвищувати рівень професійних знань, вдосконалювати виучку, майстерність та спроможність повного виконання поставленого завдання;

“участь” – додержуватися вимог, виконувати обов’язки та брати участь у реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

За результатами оборонного огляду Міністерству оборони України необхідно буде розробити новий Стратегічний оборонний бюлетень, у якому доцільно визначити “*пріоритети* оборонної реформи на коротко-, середньо- та довгострокову перспективи” та *ціль і завдання* подальшої трансформації та розвитку Збройних Сил України і інших складових сил оборони, розвитку озброєння та військової техніки тощо, спираючись на положення та визначені *пріоритети* у Стратегії воєнної безпеки України.

З огляду на це, “Пріоритетом підвищення обороноздатності держави” *може бути*: подальша трансформація та розвиток Збройних Сил України для забезпечення їх ефективності, мобільності, оснащення сучасним озброєнням, військовою і спеціальною технікою та на основі цього – спроможності забезпечити оборону держави.

У майбутній Стратегії воєнної безпеки України, “Пріоритетами державної політики у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва” можуть бути такі:

забезпечення захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державного кордону України;

набуття необхідних спроможностей для протистояння збройній агресії (гібридній війні) проти України та виконання інших завдань за призначенням;

досягнення критеріїв членства в НАТО та спроможності робити внески військового та невійськового характеру в колективну оборону й у виконання нових завдань, що постають перед Україною.

У майбутньому Стратегічному оборонному бюлетені України, “Пріоритети оборонної реформи на коротко-, середньо- та довгострокову перспективи” *пропонується визначити за результатами та під час майбутнього оборонного огляду.*

“Цілі подальшої трансформації та розвитку Збройних Сил України й інших складових сил оборони” є орієнтирами (бажаною метою) щодо напрямку та алгоритму дій в нинішніх умовах безпекового середовища, які пропонується визначити в Стратегічному оборонному бюлетені України.

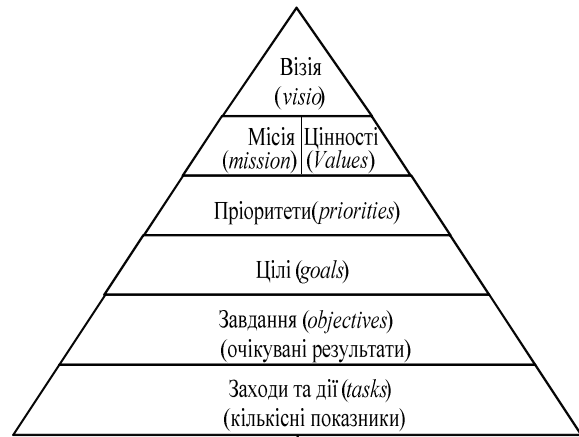
Також, “завдання – *objectives*” – стисле та ясне викладення мети і необхідних дій із визначеними строком виконання та виконавцями. З огляду на це, “заходи та дії – *tasks*” мають бути спрямовані на виконання визначених завдань, містити строки їх виконання та виконавців, тому “заходи” є елементами “завдання”.

Отже, під час стратегічного (оборонного) планування доцільно спочатку визначити завдання, а потім – заходи для виконання поставлених завдань, до того ж конкретні заходи та дії визначати пропонується у відповідних планах.

Крім того, під час визначення або виконання певних заходів, завдань, пріоритетів, цілей щодо будівництва та розвитку Збройних Сил України завжди наявна мета через показник результату ефективності та показник часу.

За результатами аналізу визначених ключових термінів щодо будівництва та розвитку Збройних Сил України та інших складових сил оборони на рис. 1 наведено таксономію (логічно-ієрархічну побудову) ключових термінів щодо будівництва та розвитку Збройних Сил України, враховано інформаційні зв’язки між ними.

Піраміда ключових термінів щодо будівництва та розвитку Збройних Сил України (таксономія), яка наведена (див. рис. 1), є узагальненням отриманих результатів під час проведеного аналізу різних джерел і є спрощеною ієрархією термінів і висновком про послідовність розроблення майбутньої стратегії трансформації та розвитку Збройних Сил України і інших складових сил оборони на коротко-, середньо- та довгострокову перспективи.

Показник результату ефективності та показник часу

Рис. 1. Таксономія ключових термінів щодо будівництва та розвитку Збройних Сил України

Висновки. За результатами аналізу ключових термінів щодо будівництва та розвитку Збройних Сил, для упорядкування, уточнення їх визначень і втілення в нормативно-правові акти України зроблено такі висновки:

1. Під час розроблення нових нормативно-правових актів України та під час наукових досліджень щодо будівництва та розвитку Збройних Сил, необхідно приділяти увагу термінології, яка використовуватиметься та уточненню, вдосконаленню і внесенню змін відповідно до норм і стандартів НАТО.

2. Використання термінів, які прийняті в державах-членах НАТО: “Місія – *Mission*”, “Візія – *Vision*”, “Цінності – *Values*”, “Пріоритети – *Priorities*” та інших, є неминучим для України, збройних сил та інших складових сил оборони, оскільки вони є формальними твердженнями і першим кроком у процесі розроблення стратегій будь-якої організації НАТО.

3. Наведені пропозиції щодо визначення “Місія”, “Візія”, “Цінності” та “Пріоритети” для збройних сил та інших складових сил оборони, можуть бути використані під час розроблення Стратегії воєнної безпеки України та Стратегічного оборонного бюлетеня України.

Перспективою подальшого дослідження з урахуванням цих та інших результатів є розроблення методологічних аспектів визначення стратегічних цілей та пріоритетних напрямів розвитку спроможностей Збройних Сил України на довгострокову перспективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів; за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Харків: ВД “ШКОЛА”, 2011. 1008 с.
2. Сурков О. О. Підхід до визначення сутності понять “спроможність”, “можливість”, “здатність” сил оборони для вдосконалення основ стратегічного

- планування // 36. наук. праць ЦВСД НУОУ імені Івана Черняхівського. Київ, 2017. № 1 (59). С. 35–40.
3. Саганюк Ф. В., Фролов В. С. Системний підхід до реалізації оборонної реформи в Україні // 36. наук. праць ЦВСД НУОУ імені Івана Черняхівського. Київ, 2018. № 1 (62). С. 13–18.
4. Петренко В. М. Поняття воєнної політики, її місце та роль у загальній системі політики // Методика виховної роботи у військових підрозділах [Електронний ресурс]. URL: <http://uchebnik-online.net/book/338-metodika-vihovnoyi-roboti-u-vijskovix-pidrozdilax-metodichka-petrenko-vm/5-11-ponyattya-voennoyi-politiki-yiyi-misce-ta-rol-u-zagalnij-sistemi-politiki.html>.
5. Руснак І. С., Яковенко А. В., Романюк І. М. Оборонне планування на основі спроможностей: особливості та перспективи // Наука і оборона. 2017. № 2. С. 3–9.
6. Словник основних термінів та скорочень, які використовуються в НАТО. Київ: МП “Леся”, 2004. 568 с.
7. Department of Navy Mission, Vision, and priorities U.S. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.marines.mil/News/Press-Releases/Press-Release-Display/Article/1294759/department-of-navy-mission-vision-and-priorities/>.
8. Закон України “Про національну безпеку України” від 21.06.2018 № 2469-VIII [Електронний ресурс]. URL: <http://search.ligakon.ua>.
9. Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06.05.2015 “Про Стратегію національної безпеки України” від 26.05.2015 № 287/2015 // Урядовий кур’єр. № 95.
10. Указ Президента України “ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 02.09.2015 “Про нову редакцію Воєнної доктрини України” від 24.09.2015 № 555/2015 // Урядовий кур’єр. № 178.
11. Указ Президента України “ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20.05.2016 “Про Стратегічний оборонний бюлетень України” від 06.06.2016 № 240/2016.
12. Військовий стандарт 01.004.006-2017 (01) “Воєнна політика, безпека та стратегічне планування. Стратегічне планування розвитку спроможностей Збройних Сил України. Терміни та визначення”; Управління стандартизації, кодифікації та каталогізації. Київ: МОУ, 2017. 177 с.
13. Військовий стандарт 01.040.002 – 2014 (01) “Оборонне планування. Орієнтовний план утримання та розвитку Збройних Сил України на наступний та два подальші роки. Порядок розроблення та використання”; Центральне управління метрології і стандартизації. Київ: МОУ, 2014. 31 с.
14. Locke, Edwin A.; Latham, Gary P. (1990). A theory of goal setting & task performance. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. ISBN 978-0139131387. OCLC 20219875.
15. Словник української мови [Електронний ресурс]. URL: <https://www.slovnuk.ua/>.
16. Стратегічні цілі [Електронний ресурс]. URL: <http://moyaosvita.com.ua/marketing/strategichni-cili>.

Стаття надійшла до редакційної колегії 19.02.2019

Сурков О. А., к. воен. н.¹;
Сафронов А. В., д.т.н., профессор¹;
Семененко В. М. к.т.н., с.н.с.¹;
Буняк А.В.²

¹ – Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

² – Департамент воєнної політики, стратегічного планування і міжнародного співробітництва Міністерства оборони України, Київ

Анализ, упорядочение и совершенствование терминологии по строительству и развитию Вооруженных Сил Украины

Резюме. В статье проанализированы сущность некоторых ключевых терминов по строительству и развитию Вооруженных Сил Украины, используемых в нормативно-правовых актах Украины и армий государств-членов НАТО, в том числе, в исследованиях проблем стратегического планирования развития Вооруженных Сил Украины. Даны предложения по их использованию в соответствующих нормативно-правовых актах Украины.

Ключевые слова: термины, стратегическое планирование, оборонное планирование, миссия, видение, ценности, приоритеты, цели, задачи, заходы, результативные (индикаторные) показатели, развитие вооруженных сил.

O. Surkov, PhD (Military)¹;
O. Safronov, DsT, professor¹;
V. Semenenko, PhD (Technical), senior researcher¹;
A. Bunyak²

¹ – The Centre for Military and Strategic Studies National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi, Kyiv

² – Department of Military Policy, Strategic Planning and International Cooperation of the Ministry of Defense of Ukraine, Kyiv

Analyze, streamline and improve terminology on the construction and development of the Armed Forces of Ukraine

Resume. The article analyzes the essence of some key terms concerning the construction and development of the Armed Forces of Ukraine used in the normative legal acts of Ukraine and the armies of NATO member states, including in the research of problems of strategic planning of the development of the Armed Forces of Ukraine. Proposals on their use in the relevant normative legal acts of Ukraine are given.

Keywords: terms, strategic planning, defense planning, mission, vision, values, priorities, goals, objectives, measures, results (indicative) indicators, development of the Armed Forces.